

ATATÜRK'ÜN LİDERLİK MİRASI

Hikmet ÖZDEMİR*

10. Uluslararası Atatürk Kongresi'nin "Atatürk'ün Liderlik Mirası" konulu açılış konferansına başlarken dost ülkelerden gelen konuklarımızı, bütün meslektaşlarımı selamlıyorum.

Filistin topraklarında 33 günden bu yana sürdürülen intikamcı katliam operasyonlarında can veren sivillerin görüntüleri yüreklerimizi dağlarken; dünya orduları tarihinin şeref listesinde yer alan kurucu mareşalimizin devlet adamı olarak "Savaş ve Barış" alanında kazandığı deneyim ve birikimlerine dayalı özgün liderlik mirasını konuşmak anlamlı olacaktır.

Sözlerimin hemen başında iki noktayı dikkatinize getireceğim:

İlki; Atatürk'ün, 1905'ten 1918 sonbaharında Dünya Savaşı bitene kadar hayli geniş bir coğrafyada ordu karargâhlarında ve cepelerde İmparatorluk kurmay subayı ve üst düzey uygulayıcı olarak 13 yıl çeşitli kademelerde komutanlık görevlerinde kazandığı birikimlerin oluşturduğu kuvvetli bir entelektüel arka plan vardır.

Diğeri, Atatürk'ün, savaşı idealize etmediği, bir diğer söyleyişle fazileti savaşta görmediğidir.

Savaşı ahlâkileştiren ve rasyonelleştiren bir liderdir.

Bu yüzden savaşın nasıl ve ne zaman sona erdirilebileceği ve daha önemlisi barışın nasıl sürekli kılınabileceği de düşünmüştür.

Onun savaşın yüksek sevk ve idaresi ve barışın inşası sürecinde kritik kararlarına ve uygulamalarına dayandırdığım liderlik mirasını altı (6) başlık altında sınıflandıracam.

1-SAVAŞ ZORUNLU OLMADIKÇA CİNAYETTİR

Atatürk'ün bu kritik süreçte karar verirken altın ortası savaşın zorunlu olmadıkça bir cinayet olduğu şeklindedir.

Bu altın orta kendi içinde barışçı bir felsefe, ahlâk ve etik duruş örneğidir.

* Prof. Dr., Cumhurbaşkanı Eski Başdanışmanı.

Onun Milli Mücadele yıllarında Türk Milleti'ne liderlik yaptığı zaman diliminde farklı yerlerde söyledikleri bu tutarlılığının açık kanıtlarını oluşturmaktadır.

Atatürk, 16 Mart 1923 günü Adanalı çiftçilere savaş ve barış konusuna temel yaklaşımını şu şekilde ifade etmiştir;

“Ne olursa olsun, şu ve bu sebepler için milleti savaşa sürüklemek taraftarı değilim. Savaş zaruri ve hayati olmalı. Hakiki kanaatim şudur: Ben milleti savaşa götürünce vicdanımda azap duymamalıyım. Öldüreceğiz diyenlere karşı ‘ölmeyeceğiz’ diye savaşa girebiliriz. Lâkin millet hayatı tehlikeye maruz kalmayınca, savaş bir cinayettir. (...).”

“Devletlere verdiğimiz son karşı cevabı biliyorsunuz. Basit, meşru, hayati olan şartlarımızı devletler kabul etmezler de bizi savaşa sevk ederlerse, sakın telâş etmeyiniz. Emin olunuz ki, o zaman belki şimdikinden daha kuvvetli bir devre nail olacak, daha müsait şartlar temin edeceğiz. Ordularımızın maddî ve manevi tertibatı, tertibat sınırlarımızın her tarafında maddi, manevi teminatı elde etmeye kâfi bir kudrettedir.”¹

2- SAVAŞ BÜTÜN MİLLETİN KATILIMINI GEREKTİRİR

Atatürk'ün savaşa milletin katılımı uygulaması 1927'de Nutuk'ta ayrıntılı olarak yer almıştır:

“Bildığınız gibi, savaş ve muharebe demek, iki milletin; yalnız iki ordunun değil, iki milletin bütün varlıklarıyla, bütün maddi ve manevi güçleriyle, birbiriyle karşı karşıya gelmesi ve birbiriyle vuruşması demektir. Bunun içindir ki, bütün Türk milletini cephede bulunan ordu kadar duygu, düşünce ve hareket bakımından savaşla ilgilendirmeliydim. Yalnız düşman karşısında bulunanlar değil, köyünde, evinde, tarlasında bulunan herkes, milletin her ferdi silahla vuruşan savaşçı gibi kendini görevli sayarak bütün varlığını yalnız mücadeleye verecekti. Bütün maddi ve manevi varlığını vatan savunmasına vermekte ağır davranan ve titizlik göstermeyen milletler, savaş ve muharebeyi gerçekten göze almış ve başarabileceklerine inanmış sayılmazlar.”

“Gelecekteki savaşların biricik başarı koşulu da en çok bu söylediklerimin kapsamında olacaktır. Avrupa'nın askerlikçe ileri durumda olan büyük milletleri daha şimdiden bu tutumu kanun haline getirmeye başlamışlardır. Biz, Başkomutan olduğumuz zaman Meclis'ten bir vatani

¹ Atatürk'ün Bütün Eserleri, İstanbul, Kaynak Y., 2005, C 15, s. 215.

savunma kanunu istemedik. Fakat Meclis'ten aldığımız yetkiye dayanarak verdiğimiz, kanun niteliğinde olan belirli emirlerle bu amacı gerçekleştirmeye çalıştık. Millet, bundan sonra, bugüne kadar kazanılmış birikimleri de gözden geçirerek aziz vatani saldırlamaz duruma getirecek sebep ve koşulları daha geniş, daha açık ve daha kesin olarak belirler.”²

Atatürk'ün savaşa milletin katılımı uygulamasında elbette biricik ve vazgeçilemez öncü kuvvet, milletin seçkin ve fedakâr evlatlarından oluşan kahraman ordusudur.

Bu yaklaşımında vurucu güç olarak orduya yüklediği misyonu ve görevleri farklı zaman ve yerlerde öne çıkarmıştır.

3- SAVAŞ YÖNETİMİ EHLİYETLİ VE DEMOKRATİK OLMALIDIR

Atatürk, savaşta komuta sorunu açısından Çanakkale'de ve ardından en yüksek ve tek sorumlu olarak Sakarya ve Dumlupınar meydan muharebelerinde ehliyetli komutanın tayin edici rolünü kanıtlamıştır.

Özellikle son iki meydan muharebesinde savaşın demokratik yönetimine yönelik özgün değerlendirmesi ve uygulaması ilgili literatüre ciddi bir katkı oluşturmaktadır.

Atatürk, Milli Mücadele'nin siyasi organı Meclis'in ve silahlı mücadeleyi sürdüren Ordu'nun ihtiyaçlarına göre kendi kuramını düzenlemiş ve hukuk yoluyla sağladığı yetkiyle ve tartışmasız ehliyetiyle uygulamıştır.

Meclis'in bir gizli oturumunda savaş yönetiminin demokratikliği ilkesini şöyle anlatmıştır:

“Milletlerde herhangi bir adam başkumandanlığı almışsa ve o bunu kendiliğinden almışsa ve onun hakkında bir yasa yoksa onun adına ‘diktatör’ derler. Yok, o adama o yetkiyi bir meclis vermişse, o adamın dayandığı bir meclis vermişse, yetkisi geniş olsun, sınırlı olsun o görevi kendisi yapmamıştır. Ona görevi veren meclis yaptırmıştır. Bu nedenle meclisin vermiş olması yasalıdır.”³

Bu tutumu onun savaşın sevk ve idaresini tümüyle özgün kılar.

Kendisi millî lider olarak siyasetin önceliğini garanti altına almıştır.

² Nutuk, Bugünkü Dille Yay. Haz. Zeynep Korkmaz, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Y., 2018, s. 442.

³ TBMM Gizli Celse Zabıtları, C 3, s. 340.

Onun özgün bakışının iki yasal mekanizması vardır:

Birincisi, savaşın ehliyetli yönetimidir; ikincisi bu şekilde gerçekleştirilen savaş yönetiminin demokratikliğidir.

Bu yönüyle Atatürk yerli askerî düşünceyi geleneksel savaş literatüründen millî, akılcı ve bilimsel liderliğe taşıyan ve bir askerî zaferle Cumhuriyet Türkiye'sini inşa eden bir hareketin kurucusu ve en parlak sözcüsüdür.

Atatürk'ün savaş yönetimi modelinde ehliyetli yönetim (operasyonel mükemmellik) anlamındadır ve demokratik yönetim açısından bir tehlike oluşturmaz.

4- SAVAŞIN SEVK VE İDARESİ YABANCILARA BIRAKILAMAZ

Hatırlanacaktır; Birinci Dünya Savaşı'nda Sina-Filistin cephesinde 7. Ordu Komutanı Mustafa Kemal Paşa 20 Eylül 1917 günü bir raporla Başkumandanlık Vekâleti makamına başvurmuş ve neticede Alman Mareşal Falkenhayn ile tartışması sonucu görevinden istifa etmek zorunda kalmıştır.

Bu beklenmedik istifa olayının sebebi, savaşta orduların yönetiminin yabancı komutanlara bırakılmasıdır.

1921 ilkbaharında Büyük Millet Meclisi Hükümeti'ni temsilen Moskova'da büyükelçi olarak bulunan General Ali Fuat Cebesoy, Büyük Savaş'ta Osmanlı Harbiye Nazırı ve Başkomutan Vekili Enver Paşa ile sefaret makamında birkaç akşam devam eden sohbetinde büyük savaşın yüksek sevk ve idaresi sorunlarını bizzat dinleme fırsatı bulmuştur.

Bu sohbetlerin en başında Enver Paşa dönemin sorumlu bir lideri olarak tarih önünde hesap verme kararlılığı içindedir:

“Bunları yazmağı çok isterdim. İnşallah bir gün memlekete dönmek kısmet olursa benim için bir borç olan bu vazifeyi yerine getirmeye çalışacağım,” sözleri bu tutumunun açık kanıtıdır.

Enver Paşa'nın Moskova'daki sefaret ziyaretinde Ali Fuat Paşa tarafından kendisine yöneltilen sorular ve onlara karşılıkları şu şekildedir:

Ali Fuat Paşa - Her yandan taarruza uğradığımız bir sırada bir taraftan harice kuvvet yollarken neden Medine'de, Gazze'de, Şeria'da ve Nablus'ta ve Bağdat'ın güneyinde zayıf birlikler bıraktınız?

Enver Paşa - Bu cephelerde Alman generalleri zaruri olarak kumandanlığa kabul edilmiş ve kendilerine geniş yetkiler verilmişti. Binaenaleyh hareketlerine fazla müdahale edemiyorduk.

Ali Fuat Paşa – Goltz Paşa'dan sonra Irak cephesinde Türk kumandanlar vardı. Bunlara geri çekilme ve düşmanı daha derli toplu mevzilerde karşılamaları emri verilemez miydi?

Enver Paşa – Filistin cephesindeki Alman kumandanları Irak'taki kuvvetlerimizin daha gerilere çekilmesine rıza göstermiyorlardı; cenahların tehlikeye gireceğini iddia ediyorlardı.

Ali Fuat Paşa – Ruslar çekilmeselerdi ve İngilizler de yürümeye devam etselerdi Anadolu'nun bir istiladan kurtarılması mümkün olabilir miydi? 120 bin kişilik bir orduyu neden memleket dışına çıkardınız?

Enver Paşa – Müttefik devletlerin savaşlarında hangi devletin daha kuvvetli ve hangi devletin savaş sanayi diğerlerine yardım edebilecek vaziyette ise mutlaka savaş sanayinden mahrum devlet, harp sanayi daha kuvvetli ve zengin olan müttefikine râm olmaya mecbur kalıyor.

Bir de vaziyet ve şartlarda savaşın devamı esnasında bu derece vazih (açık) olamıyor. Rusların 1917'de savaş sahnesinden çekilmesi ve sulh yapması bizim için hiç şüphesiz büyük bir kazanç olmuştur.

Ne çare ki müttefiklerimizle beraber bu yeni vaziyetten kâfi derecede istifade edemedik. Buna ben de kaniim.

Ali Fuat Paşa - Yoruldunuzsa burada keselim Paşam.

Enver Paşa - Yok, yorulmadım, bilâkis açıyorum. Hem bir daha birbirimizi nerede bulacağız?

[Ali Fuat Paşa “Bunları söylerken adeta sesi titriyordu. (...) Gurbet çok acı şey. Bu manzara karşısında susmuştum, diye ekliyor.]

Enver Paşa – Neden sormuyorsunuz?

Ali Fuat Paşa – Son bir sorum var Paşam. 9 Haziran 1918'de Batum, Kars ve Beyazıt mıntıklarında süratle ve mükemmelen dört tümenli üçüncü orduyu ve altı tümenli dokuzuncu orduyu teşkile muvaffak oldunuz. Bunları Batum'un kuzeyine ve Kafkas ve İran Azerbaycanı'na gönderecek yerde Doğu hududumuzda kâfi kuvvet bırakıp kalanı ihtiyat olarak Anadolu içlerine çekemez miydiniz?

Enver Paşa – Savaşın 1918’de aleyhimize olarak nihayet bulacağını tahmin etmemiştim. Bizden ve Almanya’dan evvel Bulgarların ve Avusturyalıların çökeceğini ve memleketimizin bundan sonra garptan bir yardım bekleyemeyeceğini düşünmüştüm. Bu sebeple Doğu’da memleketimiz için bir dayanak, bir kuvvet membaı aramaya mecbur oldum. Bu maksadı temin edebilmek için de iki ordu kurarak Kafkaslara ve Acemistan’a doğru sevk etmiştim. Eğer cephelerimizin çökmesi felâketi birkaç ay daha sonraya kalmış olsaydı, hem Doğu’da temine çalıştığım ikmal membalarını temin ve hem de Anadolu’nun ortalarında kuvvetli ihtiyatlar yığınağı vücuda getirecektim. Birincisini temin ederken hem müttefiklerimiz hem de biz mağlup olmuştuk.⁴

General Ali Fuat Cebesoy’un bu önemli tanıklığı günümüzde savaşın sevk ve idaresi açısından büyük derslerle doludur.

Atatürk’ün savaşta yabancı askerler ve yabancı komutanlar konusunda bir diğer stratejik ilke kararı, İstiklâl Savaşı’ndadır.

Sovyet Kızılırdusu’nun Ukrayna asıllı Generali Frunze, 1922 Ocak ayında Ankara ziyaretinde Türk ordusu Eskişehir-Afyon hattında taarruz ederken, İstanbul bölgesinde İtilaf kuvvetlerine karşı kullanılmak üzere üç Sovyet kolordusunun Kocaeli bölgesinde yığınak yapmalarını teklif etmiştir. Türk tarafı bu cömert desteği kabul etmemiş ve buna ihtiyaçları bulunmadığını kanıtlamak için Sovyet diplomatlarını cepheye götürerek Yunanlara karşı hazırlıklarını sürdüren Türk süvari tümenlerini göstermiştir.⁵

5- SAVAŞ ZAMANINDA BİTİRİLMELİDİR

Antoine - Henry Jomini’nin Savaş Sanatı’nın Ana Hatları adlı klasik eserindeki şu uyarısı anlamlıdır:

“Zaferde itidal, zamanında durmasını bilmektir.”⁶

Atatürk’ün 1779-1869 yıllarında yaşamış İsviçreli askeri stratejist Jomini’yi okuduğu konusunda elimizde bir kanıt yok; muhtemelen okumamıştır.

Ancak Atatürk’ün liderlik mirasında temel ölçütlerinden biri doğru zamanda durmaktır.

⁴ Ali Fuat Cebesoy, **Milli Mücadele Hatıraları**, İstanbul, Vatan Neşriyatı, 1953, s. 16-24.

⁵ Tevfik Bıyıklıoğlu, **Atatürk Anadolu’da 1919-1921**, Kent B. Ekim 1981, s. 159.

⁶ Antoine Henry Jomini, **Savaş Sanatı’nın Ana Hatları**, Çev. Selma Koçak, İstanbul, Doruk Y., 2002, s. 36.

Sağduyulu ve akılcı bir uygulayıcı olarak kendisini sınırlandırması gerektiğinin farkındadır.

Atatürk'ün liderlik mirasında savaşı bitirecek hedef/hedefler konusu önemlidir çünkü onların gerçekleştirilmesi savaşın ne zaman sona erdirileceğini belirlemektedir.

Lozan Antlaşması imzalandıktan 20 gün sonra Atatürk, 13 Ağustos 1923 günü İkinci Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılış konuşmasında savaşın zamanında bitirilmesinin hangi müzmin ihtilafları ve millî tehlikeleri etkisiz kıldığını tek tek sıralamıştır:

“Efendiler, doğuda Trabzon’u, güneyde Adana’yı ihtiva eden büyük Ermenistan’dan eser kalmamıştır. Ermeniler, tabii olan sınırları dahilinde bırakılmıştır.”

“1293 [1877] seferinde Türk vatanından zorla ayrılan Elviye Selâse [Kars, Ardahan, Artvin] tekrar sancağımız altına alınmıştır.”

“Kuzeyde Karadeniz’in en güzel ve en zengin sahilleri üzerinde kurulmak istenen Pontus hükümeti, taraftarları beraber tamamen bertaraf edilmiştir.”

“Güneyde nüfuz mıntıkaları unvanı altında memleketimizi parçalamak ümitleri kâmil kırılmış, milletin azim ve kahramanlığı karşısında Türkiye’yi parçalamanın ham bir hayal olduğu kabul ettirilmiştir.”

“Türkiye’ye her medeni memleketin istifade ettiği haklar tanıtılmıştır.”

“Yine güneyde, servet ve kabiliyeti itibarıyla vatanımızın en parlak bir ümidi olan Adana ve onun gibi birçok güzel şehirlerimiz, mustarip oldukları istiladan kurtarılmıştır.”

“Batıda, en mamur yerlerimiz, İzmir ve Bursa gibi şehirlerimiz, Paşaeli [Doğu ve Batı Trakya’ya Paşaeli denilmekte idi] ve tarihi Edirne’imiz ve dünyanın arzusunu çeken İstanbul’umuz esaretten ve işgal boyunduruğundan kurtarılmıştır. Bundan başka bizi öbür medenî milletler sırasında geri bıraktıran adlî, siyasî, iktisadî ve malî zincirler kırılmıştır, parçalanmıştır.”⁷

⁷ Atatürk'ün Bütün Eserleri, İstanbul, Kaynak Y., 2005, C 16, s. 78.

6- BARIŞ SÜREKLİ KILINMALIDIR

Atatürk, Sakarya Meydan Muharebesi bütün şiddeti ve belirsizliğiyle devam ederken “Barış yanlısı mısınız?” sorusuna, “Savaş yanlısı olamam, çünkü savaşın fecaatlerini herkesten iyi bilirim,” diye karşılık vermiştir.⁸

Başkomutan askerlerini düşünerek zayıf vermekten hep kaçınmıştır.

Askerleri evlâtlarıdır ve onları titizlikle gözetmiştir.

Mudanya Mütarekesi’nden önce, Trakya’nın kurtarılması için çarpışmalı mı, yoksa ihtilafı müzakere ile mi çözmeli konusu tartışılırken; “Bir tek Türk Jandarması’nın bile hayatını tehlikeye atmak istemiyorum,” demiştir.⁹

Atatürk’ün uluslararası diplomaside dayandığı temel ilkesi, özgün liderlik yaklaşımının doğrudan bir sonucudur.

O, sorunların barışçı yöntemlerle çözümü ve eski düşmanlarla ve komşularla sürekli dostluk politikasını kendisine rehber yapmıştır.

Nitekim kurucu liderliğini üstlendiği cumhuriyet yönetiminin eski düşmanlarla dostluk diplomasisi karşılık bulmuştur.

Yunanistan Başbakanı Venizelos, Norveç Nobel Barış Ödülü Komitesi’ne gönderdiği 12 Ocak 1934 tarihli mektupta, “Mustafa Kemal Paşa’yı bu yılki Nobel Barış Ödülü adayı ilân ediyorum,” diye yazmıştır.¹⁰

Onun 1936 yılında Boğazlar ihtilafının çözümü için hamlesi diplomaside barışçı yaklaşımının parlak bir ürünüdür.

1939 yılında Hatay krizinde varılan nihai çözüm de öyledir.

Fransa’ya karşı son derece ısrarcı bir diplomatik baskı uygulanmıştır.

Ama silaha başvurulmamıştır.

Gerçekleştirilmesine önderlik ettiği Balkan Paketi ve Sadabat Paketi barışa içten bağlılığının sağlam kanıtlarıdır.

⁸ Yakup Kadri Karaosmanoğlu, **Atatürk**, İstanbul, Birikim Y., 1981, s. 113.

⁹ Özer Ozankaya, **Dünya Düşünürleri Gözüyle Atatürk ve Cumhuriyeti**, İstanbul, T. İş Bankası Y., 2000, s. 137.

¹⁰ Enis Tulça, **Atatürk, Venizelos ve Bir Diplomat, Enis Bey**, İstanbul, Simurg, 2003, s. 54.

Aynı dönemde Atatürk 1 Kasım 1935 günü Meclis yasama yılı açılış konuşmasında milletine “barış istiyorsan savaş için hazırlan” talimatını da bir daha yinelemiştir:

“Olaylar, Türk milletine, iki önemli kuralı yeniden hatırlatıyor: Yurdumuzu ve haklarımızı savunacak kuvvette olmak... Barışı koruyacak uluslararası işbirliğine önem vermek...”¹¹

21 Haziran 1935 tarihinde Glayds Baker’la görüşmesinde uluslararası bir askeri kurumlaşmanın caydırıcı güç şeklinde oluşturulmasını önermiştir:

“Eğer savaş bir bomba infilâkı gibi birdenbire çıkarsa milletler savaşa engel olmak için, silahlı direnişlerini ve mali güçlerini saldırgana karşı birleştirmekte tereddüt etmemelidirler. En hızlı ve en etkili tedbir, muhtemel bir saldırgana, saldırının yanına kâr kalmayacağını açıkça anlatacak uluslararası teşkilâtın kurulmasıdır.”¹²

Atatürk’ün, 17 Mart 1937 günü Romanya Dışişleri Bakanına söylediklerini 33 günden beri Filistinlilerin karşı karşıya buldukları büyük felâketin nasıl sona erdirilebileceğinin tartışıldığı bugünlerde tekrarlananın anlamlı olacağını biliyorum.

86 yıl önce Kurucu liderimiz konuk dışişleri bakanına şunları söylemiştir:

“Dünya milletlerinin mutluluğuna çalışmak, başka bir yoldan kendi huzur ve mutluluğunu sağlamaya çalışmak demektir. Dünyada ve dünya milletleri arasında barış, açıklık ve iyi geçim olmazsa, bir millet kendi kendisi için ne yaparsa yapsın huzurdan yoksundur. Onun için ben sevdiğime şunu salık veririm: Milletleri yöneltene ve yönetene insanlar, doğal olarak önce ve en önce kendi milletinin varlığının ve mutluluğunun yapıcısı olmak isterler. Ama aynı zamanda bütün milletler için de aynı istemeleri gerektir. Bütün dünya olayları bize bunu açıktan açığa kanıtlar. En uzakta sandığımız bir olayın bize bir gün çarpmayacağını bilemeyiz.”

“Bunun için insanlığın hepsini bir varlık ve bir milleti bunun bir parçası saymak gerekir. Bir bedeninin parmağının ucundaki acıdan öteki bütün uzuvlar da etkilenir.”

“ ‘Dünyanın filan yerinde rahatsızlık varsa bana ne,’ dememeliyiz. Böyle bir rahatsızlık varsa, tıpkı kendi aramızda olmuş gibi onunla

¹¹ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, Ankara, Atatürk Araştırma Merkezi Y., 2006, s. 832.

¹² Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 829.

ilgilenmeliyiz. Olay ne denli uzak olursa olsun bu temel ilkedен şaşmamak gerekir. İşte bu düşünüş, insanları, milletleri, hükümetleri bencillikten kurtarır. Bencillik, kişisel olsun, milli olsun her zaman kötü olarak değerlendirilmelidir.”¹³

Savaşa giden yolda en yaşamsal ders savaşın doğasının değişmediğini unutmamaktır.

Yani bir savaş haklı gerekçelerle yapılmıyorsa (hayati değilse) cinayettir.

Hiç aklımızdan çıkarmayalım ki savaşın değişmeyen doğası teknolojinin büyüleyici dünyasında direnişini sürdürmektedir.

Savaşın ve beka krizinin öne çıkardığı bir asker olarak Atatürk’ün liderlik mirası bugün onun takipçilerine dağın öte yüzünü görmek için bilgelik; sorunlara odaklanmak için sabır; riskleri yönetmek için cesaret gerektiğini söylemektedir.

Onun tarafından uluslararası ilişkilerde güç kullanımının ahlâki ve rasyonel sınırları berrak bir şekilde çizilmiştir.

Daha önemlisi, bir savaşın nasıl ve ne zaman başlayacağı ve ne zaman sona ereceği Türk İstiklâl Savaşı örneğinde gösterilmiştir.

1930’larda Avrupa ülkelerinin liderleri savaş hazırlıklarını tırmandırırken, savaş alanlarından yükselen profesyonel bir askerin, yaşamsal önem taşımayan savaşların “cinayet” olduğunu söylemesi ve “Yurtta barış, dünyada barış” şeklinde bir barış ilkesi formüle etmesi gerçekten önemlidir.

Türkiye’nin bulunduğu coğrafyada Kafkasya’da, Balkanlar’da ve Orta Doğu’da barışın korunmasında veya yeniden oluşturulmasında ve süreklilik kazandırılmasında Türkiye Cumhuriyeti’nin “yurtta barış, dünyada barış” formülü ve Atatürk’ten miras kalan “savaş” ve “barış” ilkeleri çatışan bütün taraflar için yararlıdır.

Yalnız bu pasif barış taraftarlığı ile karıştırılmamalıdır.

Değişen koşullar dikkatle izlenmeli ve her zaman dinamik bir şekilde yorumlanmalıdır.

¹³ Atatürk’ün Söylev ve Demeçleri, s. 843-845.

13 Ağustos 1923 günü Türkiye Büyük Millet Meclisi açılışında yaptığı konuşma esasen onun barış antlaşması imzalandıktan sonra bile iç ve dış güvenlik alanında son derece gerçekçi pozisyon alışının en açık kanıtıdır:

“Şurasını hatırdan çıkarmamalıdır ki, bu kadar fedakârlıkların semeresini elimizden kaçırmamak ve geçen musibet ve felâketlerin bir daha dönmesini imkânsız kılacak tedbirleri almak, bizim için her günün düşüncesi olmalıdır. Fakat emin olalım ki, bunun için kuru bir dikkat ve uyanıklık, safça bir kıskançlık kâfi değildir. (...).”

“Efendiler, bugün ulaştığımız barışın, ebedî bir barış olacağına inanmak saflık olur. Bu o kadar mühim bir hakikattir ki, onu bir an bile akıldan çıkarmak, milletin bütün hayatını tehlikeye sokar.”

“Şüphesiz haklarımıza, şeref ve haysiyetimize hürmet edildikçe, karşılıklı saygıda kusur etmeyeceğiz. Fakat ne çare ki, zayıf olanların haklarına saygının noksan olduğunu veya hiç sayılmadıklarını çok acı tecrübelerle öğrendik.”

“Onun için Efendiler, bütün ihtimallerin isteyeceği hazırlıkları yapmakta asla gecikemeyiz.”¹⁴

“Atatürk’ün Liderlik Mirası” başlığı altında açılış konferansını tamamlarken “devlette süreklilik” açısından çok önemli bulduğum bir konuyu 10. Uluslararası Atatürk Kongresi kayıtlarına geçirmek istiyorum.

Lozan Barış Antlaşması’ndan 100 Yıl sonra Türkiye Cumhuriyeti liderliği tarafından 9 Ağustos 2023 tarihli Milli Güvenlik Kurulu bildirisinde, “Eşsiz fedakârlıklarla kazanılan Milli Mücadelemizin sonunda imzalanan Lozan Barış Antlaşması’nın yüzüncü yıldönümünde de tarihin Türkiye Cumhuriyeti’ne yüklediği mesuliyetin gereklerinin yerine getirildiği ifade edilmiş; bölgemizde bir asır barış ve istikrara temel teşkil eden antlaşma ile kurulan düzenin bu tarihi belge ile milletimizin menfaatleri doğrultusunda tahkim edilmesine yönelik kararlılık teyit edilmiştir.” şeklindeki açıklamayı bu açıdan hayli anlamlı ve güven pekiştirici buluyorum.¹⁵

Kurucu Liderimizin çok önemli bir uyarısı ile sizlere veda edeceğim:

“Bugünün hayat şartları içinde bir tek kişi için olduğu gibi, bir millet için de kudret ve yeteneğini fiili eserlerle gösterip ispatlamadıkça kendisine

¹⁴ Atatürk’ün Bütün Eserleri, (İstanbul, Kaynak Y., 2005), C 16, s. 78 ve 79.

¹⁵ <https://www.mgk.gov.tr/index.php/09082023-tarihli-toplanti>

değer verilmesini ve saygı gösterilmesini beklemek boşunadır. Kudret ve yetenekten yoksun olanlara değer verilmez. İnsanlık, adalet ve mertliğin gereklerinin yerine getirilmesini bütün bu niteliklere sahip olduğunu gösterenlerden isteyebilir.”¹⁶

“İnsaf ve merhamet dilenmekle millet işleri, devlet işleri görülemez. Milletın ve devletin şeref ve bağımsızlığı korunamaz...”

“İnsaf ve merhamet dilenmek gibi bir ilke yoktur. Türk milleti, Türkiye'nin gelecekteki çocukları, bunu bir an evvel akıldan çıkarmamalıdır.”¹⁷

Bulduğumuz coğrafyada bütün ihtimallerin gerektirdiği hazırlıkları yapmakta asla gecikemeyiz!

¹⁶ Nutuk, s. 459.

¹⁷ Nutuk, s. 258.